

Yaşam

S a r g u n A . T o n t

Kumsaldaki Tutucu...

J. D. Salinger'in "The Catcher in the Rye" (Çavdar Tarlasındaki Tutucu. Türkçeye Gönülçelen olarak çevrilmiş) adlı kitabının kahramanı Holden bir ortaokul öğrencisidir. Bir gün kız kardeşi Phoebe, ağabeyine ne olmak istediğini sorduğunda şu şaşırtıcı yanıtı alır: "Büyük bir çavdar tarlasında oynayan çocuklar geliyor gözümün önüne. Binlerce çocuk; ortada da, onlara göz kulak olacak benden başka tek büyük yok. Bana düşen, oraya buraya koşup önünü göremeyen çocukların, sarp kayalıklardan aşağıya yuvarlanmalarını önlemek, uçurumun kenarında yakalamak onları. Gün boyunca bütün işim gücüm bu; çavdar tarlasında çocukları kollamak."

Çocukluğun beraberinde getirdiği masumiyeti, büyüklerin açtığı uçuruma yuvarlanarak yitirmemek için direnen Holden'e hepimiz biraz olsun benzeriz. Ama boşuna bir çabadır bu; eninde sonunda tıpkı Holden gibi bizler de kendimizi uçurumun dibinde buluruz. Ama, tek tük de olsa, yukarıda kalmayı başarıp, biz aşağıdakilere el sallayan da olmuyor değil. Örneğin, ODTÜ biyoloji bölümü ikinci sınıf öğrencisi Didem İkiz. Ama Didem'in Antalya'ya birbuçuk saatlik mesafede olan Çıralı kasabasının kumsallarında koruyup kanat gerdiği bebekler, doğumevindekilere pek benzemiyor; bunlar kaplumbağa yavruları. Bir doğa sever için ne farkeder ki?

Ülkemizde iki tür deniz kaplumbağası vardır. Sini kaplumbağası (bilimsel adı *Caretta caretta*), ve yeşil kaplumbağa (*Chelonia mydas*) diye bilinen bu sevimli yaratıkların dişileri, yılda 3 veya 4 kere kumsala çıkarak yumurtalarını kendi kazdıkları bir çukura gömerler. İki ay sonra yumurtadan çıkan yavrular, geceleyin suyun parıltısını

bir pusula gibi kullanarak, denize ulaşırlar. Gerçi yolculuk 50 metreyi geçmez; ama 70 civarındaki yumurtadan çıkan yavruların zaten büyük bir kısmı kerntenkelelere, yengeçlere, kuşlara ve tilkilere yem olur; ancak birkaç tanesi kendini kurtarmayı başarır ve türünün devam etmesini sağlar. Ama eğer sahile bol ışık saçan bir otel kurarsanız, oradan çıkan ışıkları daha çekici bulan yavrular, deniz yerine otele doğru yönelirler ve Güneş doğduğunda, yumuşak kabukları vücutlarını kızgın ışıklardan koruyamadığı için kavrulup giderler.

Kaplumbağaların yumurtlamak için yeğledikleri kumsalların başında, Dalyan kasabasının yanındaki İztuzu plajı gelir. Bundan 15-20 yıl kadar önce büyük bir şirket, bu kumsalın hemen yanındaki Sulungur Gölü'nün bir kısmını doldurarak, önce

3200 yataklı olarak planlanan, sonradan yatak sayısı 620'ye indirilen bir otelin temelini atmış. Ama o sıralarda bölgede yaşayan June Heinhoff isimli bir bayan, tehlikeyi kavrayarak AGA adlı Alman çevre kuruluşunu durumdan haberdar etmiş. Almanlar, tehdit ("bu otel yapılırsa buraya turist göndermeyiz") ve bilgilendirme ("ekolojik dengenin bozulması hepimizin zararına olur") yoluyla oldukça etkili olmuşlar ve kısa zamanda devreye giren yerli kuruluşlar, otel inşaatını durdurmuş.

Deniz kaplumbağaları yaşadıkları hemen her yerde tehlike altında; ama nedenler aynı değil. Batı ülkelerinde kaplumbağa eti, özellikle çorbası çok makbuldür.

15 yüzyıldan başlayarak yakın zamanlara

kadar deniz kaplumbağaları,

uzun seferlere çıkan gemicilerin taze et ihtiyacını karşılamıştır. Bizim kıyılarımızda yakın zamanlara kadar durumlarının görece iyi olmalarının nedeni, sanırım Musevi inancında olduğu gibi İslam inancında da kabuklu hayvan eti yemenin makbul sayılmamasıdır. Ama son zamanlarda kıyılarımızı istila eden beton yığınlarının kaplumbağaları evlerinden barklarından etmesi, buna balık ağlarına takılarak ölenlerin de eklenmesi bu sevimli yaratıkların durumlarının pek parlak olmadığını gösteriyor. İztuzu'nda başlayan ve kısa zamanda öteki kıyılarımıza yayılan bu kurtarma çalışmalarının en başarılı örneklerinden biri, bu yaz Olympos-Çıralı kumsallarında

Didem ve gönüllü arkadaşları tarafından gerçekleştiriliyor.

Olympos-Çıralı yöresi, benim gördüğüm en şirin tatil yerlerinden biri. Gelenlerin çoğunluğu otuz yaşın altında. Bir temmuz akşamı, burada ağaç evler diye bilinen, kimi sırtıklar üzerine, kimi temel atılmadan zemin üzerine oturtulmuş evlerin oluşturduğu bir kamp yerinde (böylelikle yörenin sit alan statüsü ihlal edilmiyor) Didem, Ankara'dan yeni gelen hocasıyla (30 yaşın altında değil) soğuk bir içki içerken yanlarına 4 genç yaklaşıyor. Sonradan adının Irmak olduğunu öğrendiğimiz İzmirli genç bayan Didem'e "Kaplumbağa projesini yürüten siz misiniz?" diye bir soru yöneliyor. "Evet" yanıtını alınca, fazla değil 5-10 dakika sonra Didem'in akşam vardiyasına 4 gönüllü daha katılıyor.

Bir yıl önce projeye gönüllü olarak katılan Didem o kadar başarılı olmuş ki, bu yıl çalışmalar onun kontrolü altında. Yurdun çeşitli yerlerinden gelen ve çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu gönüllüler, 15 günde bir değişiyor. Kıyıları sabah 5:30, gece 11:00 de olmak üzere iki kez kontrol ediliyor. Sabah vardiyasında yeni yuvalar saptanıp, yavru izleri sayısı gibi bulgular elde ediliyor, akşam vardiyasındaysa, genellikle koruma önlemleri alınarak yavruların denize sağlıklı bir şekilde ulaşmaları sağlanıyor. Önlemlerin başında insanları uyararak geliyor. "Yasal bir dayanağımız yok" diyor Didem. "Yalnızca gürültü yapmalarını ya da ışık yakmalarını rica ediyoruz. Çoğu bizi dinliyor; ama tek tük de ol-

sa birisinin "buraya yumurtlarken bana mı sordu? dediği de oluyor."

İlk bir yaz gecesi. Didem, projeye önceden kayıt olmuş üç gönüllü arkadaşı, bir gün önce Ankara'dan gelen hocası ve o sabah tanıştığı Irmak ve üç arkadaşıyla yürüyüşü başlatıyor. Elinde fener en önde yürüyen Didem'in, asistanlarıyla birlikte koşulları denetleyen bir başhekimden pek bir farkı yok. Önceden belirlenmiş yuvaların üzerine konmuş kafesler, el feneri eşliğinde tek tek kontrol ediliyor. İlk iki kafeste hareket yok; ama üçüncü kafeste denize doğru uzanan izler var. Gönüllüler arasında heyecan dorukta. Didem, bir yardımcısının eline feneri tutuşturup izleri takip etmesini söylüyor. Müjde! Çıkan yavrular denize ulaşmışlar! Ama bu yuvanın işi daha bitmedi. Başhekim Didem, ellerini yuvanın içine daldırarak dikkatle anormal bir durum olup olmadığını kontrol ediyor. Grup heyecan içinde Didem'in ağzından dökülecek sözleri bekliyor. "Evet" diyor Didem doğrularak "her şey yolunda, araya sıkışmış yavru filan yok". Yaşasın!

"Hiç olmazsa izleri gördüm" diye kendini avutan ekoloji hocası, gruba iyi geceler dileyerek pansiyonun yolunu tutuyor. Geriye kalıp yola devam edenlerse sabırlarının ödülünü alıyorlar: 3 kafes sonra yumurtadan çıkış olmuş, gönüllüler sabahın dördüne kadar yavruların denize ulaşmalarını izlemişler. Sanki Fener'in Galatasaray'a 3 tane çektiği bir maçı TV'de seyredirken sık sık mutfağa veya tuvalete gittiği için gollerin hepsini kaçıran bir taraftarın moral çö-

küklüğü içinde olan hocanın o akşam Selahattin ve Ayşe Kalıpcı'nın verdiği enfes ziyafet sayesinde neşesi yerine geliyor. Bu şirin insanlar kent yaşamından bunalıp buralara kapağı atan çiflerden biri. (Bu sayfalarda gördüğünüz Didem'in fotoğraflarını da Selahattin beye borçluyuz. Ailenin adevta manevi kızı olan Didem, "her fırsatta soluğu burada alırım" diyor.

Didem bu kadar genç yaşta (21) bu kadar başarılı olmasının sırrını Doğal Hayatı Koruma derneği elemanlarından Emine Kuzutürk'ün yanında staj yapmasına bağlıyor. Gerçekten bu projeye ilgili olarak konuştuğumuz yerli yabancı herkes Emine Hanım'ın insanüstü bir enerjiyle kendini bu projeye adanmış olduğunu söylüyor. Gelecek için de merak etmeyin. Didem'in "bana çok yardım etti, çok çalışkan bir kız" diye hocasına tanıştırdığı şirinler şirini Damla Zeydanlı, daha bir lise öğrencisi. Eğer Holden, Çıralı'ya gelseydi Damla'ya hemen aşık olduğundan hiç şüphemiz yok.

Peki ama neden kurtaralım? Bu soruyu yanıtlamak için bir düzine "ekolojik denge bozulmasın" gibi fasa fiso beylik laflar sıralayabilirim. Ama Çıralı-Olympos kıyılarında sorulacak soru bu değil. Hangi soru olduğu, İstanbul'dan buraya kapağı atan aydınlardan biri olan, İnka kampının sahibi Murat bey ile yaptığım bir şöylesi sırasında ortaya çıktı. "Kaplumbağalar olmasaydı" dedi Murat Bey, "diğer kıyılarımız gibi burası da bir taş yığını olurdu." Çok doğru. Olaya bu açıdan bakarsak, biz kaplumbağaları değil, kaplumbağalar bizi kurtardı.

